

Резюме:

Сергей Греков, Марина Геренчук. ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ НАСЕЛЕНИЯ ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ (В ПЕРИОД С 2004 ПО 2010 ГОДА)

Хмельницкая область есть особенной из-за исторических особенностей развития территории и её местоположении на границе основных региональных регионов Украины. Установлено влияние глобальных, региональных и локальных общественно-географических факторов на данный процесс. Также подано характеристику основных электоральных отличий населения по выборчих округах.

Ключевые слова: электорат, электоральная география, геополитика, политическое движение, политическое поведение.

Summary:

Grekov Sergiy, Gerenchuk Marina. DYNAMICS OF POLITICAL INTERESTS CHANGES OF KHMELNYTSKY REGION POPULATION (SINCE 2004 TILL 2010).

Khmelnitsky region is rather peculiar due to its historic formation and its real impact on political situation in the country. It is also characterized by the main differences of electorate inclination of the population. Found out the basic lines of electoral population of different national groups of population and confessional belonging.

Key words: electorate, electorate geography, geopolitics, political movement, political behavior.

Надійшла 13.09.2010р.

УДК 911.3:338.4

Надія КОПЕР

ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК ЇЇ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено аналіз впливу промислового розвитку Вінницької області на її соціальний розвиток. Вплив промисловості на соціальну сферу досліджено методом кореляційного аналізу, кластерного аналізу та співставленням зміни часток обсягу реалізованої промислової продукції та кількості населення у промислових пунктах за ряд років. На основі чого виявлено типи районів та населених пунктів за мірою залежності соціального розвитку від рівня розвитку промислового виробництва, що дає можливість обґрунтувати напрями трансформації соціальних процесів у комплексі з процесами промислового розвитку і визначити на цій основі пріоритети внутрішньої обласної (регіональної) політики держави.

Ключові слова: промисловий розвиток, Вінницька область, соціальний розвиток, населені пункти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах переходу країни до ринкових відносин, у зв'язку із загостренням соціальних проблем як в країні загалом, так і в регіонах, особливо важливими є дослідження розвитку промисловості з позицій впливу на соціальну сферу регіону. Це має важливе значення як для збільшення економічної ефективності виробництва, так і для поліпшення умов життя населення України. Це необхідно і для того, щоб мати науково обґрунтовані орієнтири для скоординованої регіональної промислової і регіональної соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З даної проблематики значним є доробок українських вчених географів та економістів – І.О. Горленко, В.І. Захарченка, О.В. Заставецької, С.І. Іщука, Н. Анішиної, О.В. Комеліної, П.О. Масляка, В.І. Нудельмана, Г.П. Підгрушного, Ю.І. Пітюренка та ін. У їхніх дослідженнях основна увага приділяється трансформаційним процесам у промисловості [2] і виявленню ролі промисловості у формуванні загального рівня соціально-економічного розвитку регіонів [1, 4, 6, 8]. На сьогодні питання про роль промисловості у формуванні регіонального розвитку, загалом і соціального розвитку, зокрема, найбільш детально висвітлено у працях Г.П. Підгрушного [9]. У своїх дослідженнях автор розкриває основні напрями та механізми впливу промислового виробництва на розвиток регіону, розробляє методологічні підходи і методику суспільно-географічного дослідження промисловості та її ролі у розвитку регіонів, досліджує значення промисловості як чинника людського розвитку країн світу.

Формулювання цілей статті. Соціальний розвиток значною мірою визначається тенденціями розвитку промисловості, особливо у регіонах мезо- та мікротериторіального рівня (низових адміністративних районах), де відбуваються безпосередні трансформаційні зрушення у виробництві, зумовлені ринковими перетвореннями. Із цим можна погодитись, щодо регіонів із високим рівнем промислового освоєння. Але це положення не є абсолютним, позаяк у окремих регіонах з сільськогосподарським, лісогосподарським чи рекреаційним освоєнням визначальну роль відіграють інші галузі. Однак аграрні райони на сьогодні є економічно відсталими і не виділяються значним потенціалом для розвитку соціальної сфери. Тому важливо дослідити міру впливу промисловості на

соціальний розвиток саме у тих регіонах, де промисловість не є домінуючим видом діяльності, з метою визначення потенційних можливостей подальшого росту виробництва та впливу на соціальний розвиток території. Одним з таких регіонів, із аграрно-промисловим типом освоєння є Вінницька область.

Виклад основного матеріалу. Щоб дослідити вплив промисловості на соціальну сферу районів області, перш за все, необхідно визначити міру взаємозв'язків між цими сферами. Для цього пропонується провести дослідження у двох ракурсах: відповідно до двох основних типів територіальних структур промислового виробництва і населення (розселення), а саме: територіально-інтегративної та територіально-агломераційної [5]. Як відомо, елементами першої виступають регіональні поєднання промислових об'єктів і населення, а другої – форми зосередження промисловості і системи розселення.

Для встановлення взаємозв'язків між елементами першої структури найбільш доцільним є застосування кореляційного методу, зокрема визначення коефіцієнта кореляції між рівнями промислового та соціального розвитку регіону.

Виявлення взаємозалежностей між рівнями промислового і соціального розвитку в розрізі форм зосередження промисловості і населення найбільш продуктивне, на наш погляд, на основі дослідження зміни часток обсягу промислового виробництва та кількості населення у промислових пунктах. Таке дослідження доцільно провести за ряд років, щоб дослідити як змінилася система розселення Вінницької області внаслідок змін у промисловому виробництві (чи призвело "зникнення" з карти певних промислових пунктів до зменшення кількості населення у них – перерозподіл через трудову міграцію, чи вплив промисловості в даному пункті не є домінуючим) і наскільки ці дві системи інтегровані одна в одну. На основі цього можна вести мову про виважену (чи не виважену) регіональну промислову політику з метою створення сприятливих умов життєдіяльності населення у всіх її проявах.

Розрахунок коефіцієнта кореляції між рівнями промислового та соціального розвитку районів Вінницької області підтверджує високий рівень прямого зв'язку між ними. Загальний коефіцієнт кореляції становить 0,74. Рівняння регресії має такий вигляд:

$$y = -0,0314 + 0,66505 * x,$$

де x – рівень промислового розвитку; y – рівень соціального розвитку,

значення $-0,0314$ - це початок відліку, або значення y при умові, що $x=0$;

значення $0,66505$ – це коефіцієнт регресії, який показує, як зміниться y у при кожній зміні x на одиницю. Графічний вираз цієї залежності представлено на рис. 1.

За ступенем залежності рівня соціального розвитку від рівня промислового розвитку нами було проведено групування районів області. Зокрема, виділено групу районів, в якій соціальний розвиток прямо залежить від розвитку промислового виробництва. До неї входять Липовецький, Шаргородський, Муровано-Куриловецький, Гайсинський райони. Високою залежністю виділяється і Вінницький район, однак ми не схильні відносити його до групи з прямою залежністю, оскільки на розвиток соціальної сфери даного району значний вплив має обласний центр. Окремо виділено м. Вінницю, яке за показниками залежності знаходиться на іншій "орбіті", вищому щаблі розвитку. Також на загальному фоні виділяються Жмеринський, Козятинський, Тростянецький та Немирівський райони, з високим промисловим та соціальним розвитком. Загалом, у більшості районів прямої залежності між факторною і результативною ознаками не простежується.

Поряд з коефіцієнтом кореляції для характеристики зв'язку між двома ознаками використовують коефіцієнт детермінації, який чисельно дорівнює квадрату коефіцієнта кореляції.

Коефіцієнт детермінації показує на скільки процентів варіація результативної ознаки залежить від досліджуваного фактора. У нашому випадку, рівень соціального розвитку регіону на 54,76% пояснюється рівнем промислового розвитку і на 45,24% залежить від впливу неврахованих факторів.

Це означає, що соціальний розвиток районів залежить не тільки від промислового зростання, хоча цей фактор у багатьох районах і є визначальним. Тому у механізмах та структурі промислової діяльності більшості районів повинні забезпечуватися належні умови для її соціального спрямування.

Елементами територіально-агломераційної структури є форми зосередження промисловості і системи розселення. Виявлення взаємозалежностей між даними системами ми провели на основі дослідження змін у обсягах промислового виробництва і кількості населення у населених пунктах.

Нами було виділено три типи та дев'ять підтипів населених пунктів за динамікою людності та реалізованої промислової продукції у них.

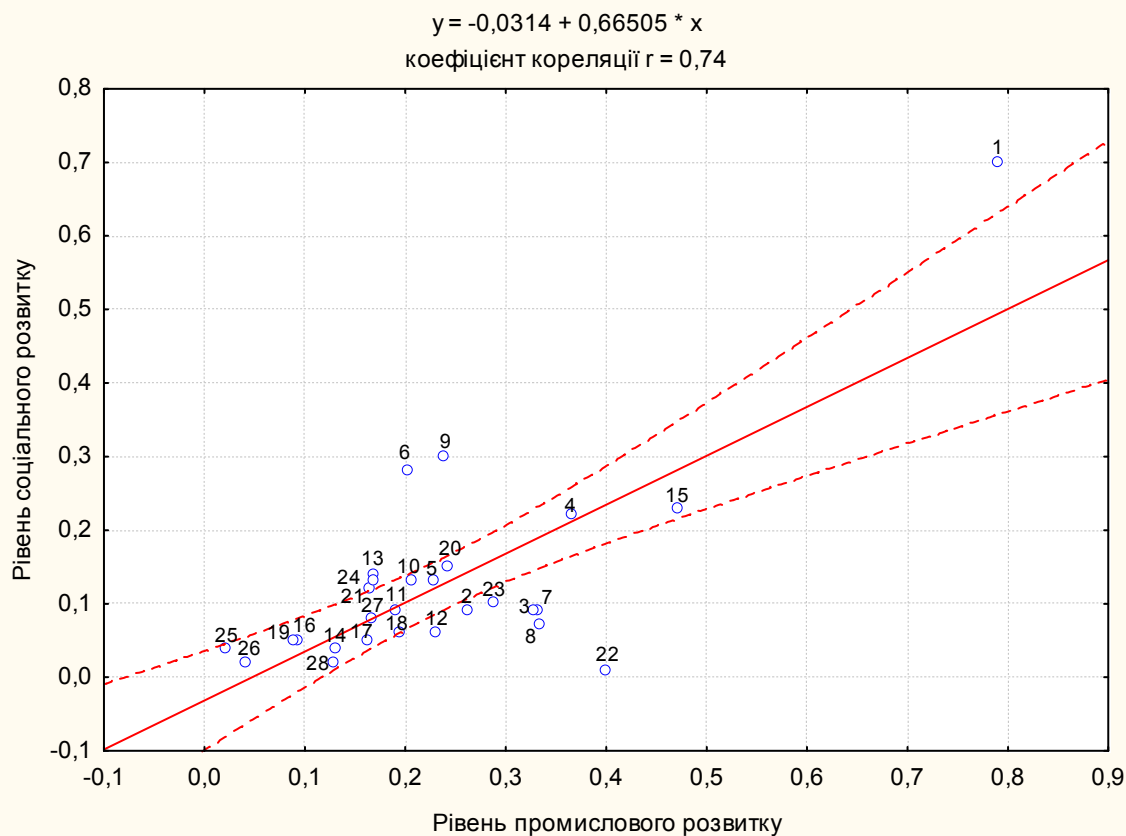

Рис.1. Залежність рівня соціального розвитку від рівня промислового розвитку у районах Вінницької області

Цифрами позначено адміністративні райони: 1 – м. Вінниця, 2 - Барський; 3 – Бершадський; 4 – Вінницький; 5 – Гайсинський; 6 – Жмеринський; 7 – Іллінецький; 8 – Калинівський; 9 – Козятинський; 10 – Крижопільський; 11 – Липовецький; 12 – Літинський; 13 – Могилів-Подільський; 14 – Мурованопуриловецький; 15 – Немирівський; 16 – Оратівський; 17 – Піщанський; 18 – Погребищенський; 19 – Теплицький; 20 – Тиврівський; 21 – Томашпільський; 22 – Тростянецький; 23 – Тульчинський; 24 – Хмельницький; 25 – Чернівецький; 26 – Чечельницький; 27 – Шаргородський; 28 – Ямпільський

До першого типу ми відносимо ті населені пункти, в яких, за період із 2001 до 2008 рр., відбулося збільшення обсягів реалізованої промислової продукції та кількості населення. Серед них виділено ще три підтипи, а саме:

- населені пункти із збільшенням населення понад 1% і значним збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, сюди відносимо Вінницькі Хутори, Немирів, Рудницю, Вапнярку, Жданівку та Іллінці. Можна стверджувати, що збільшенням населення дані пункти завдячують саме розвитку в них промислового виробництва, оскільки, на загальному фоні скорочення населення в країні і області, тут спостерігається його приріст. Найбільше ця теза стосується Немирова, Рудниці, Іллінців та Жданівки. Збільшення населення у м. Немирові ми пояснюємо потужною діяльністю компанії "Nemiroff", яка впродовж останніх років є світовим лідером із виробництва горілчаних виробів, крім того у Немирівському районі, у всіх промислових пунктах (Брацлав, Ситківці, Джуринці, Ковалівка), спостерігається зменшення промислової діяльності, або взагалі її припинення, що спричинює трудову міграцію до районного центру (адміністративний статус є теж одним із чинників). Теж саме стосується Іллінців, де, внаслідок впливу іноземного капіталу успішно працює на ринку молочної продукції ТОВ "Люстдорф".

У смт. Рудниця (Піщанський район) збільшення кількості населення пояснюється діяльністю ВАТ "Плазматек" та значним падінням обсягів виробництва у районному центрі. Подібна ситуація спостерігається і у с. Джуринці (Хмельницький район) та смт. Вапнярці (Томашпільський район). У с. Джуринці внаслідок інвестиційної діяльності ТОВ "Астарт-Київ" відновлено роботу на місцевому цукровому заводі, також значні потужності має тут ТОВ Торгово-промислова компанія "Ресурс-

Поділля", що займається виробництвом м'ясопродуктів. У свою чергу, спад промислового виробництва у м. Хмільнику, спричинює зменшення трудової міграції до районного центру. Сmt. Вапнярка, крім потужного промислового пункту, де діє ВАТ "Вапнярський молокозавод" із обсягом реалізованої продукції 144,4 млн. грн., є ще і великою залізничною станцією, що теж є одним із чинників збільшення кількості населення.

У с. Вінницькі Хутори спостерігається дещо інша ситуація, окрім того, що тут наявна значна промислова діяльність, даний населений пункт є передмістям м. Вінниці, що у свою чергу теж зумовлює притік населення (внаслідок близькості до місць прикладання праці та дешевшим житлом у порівнянні із Вінницею).

- населені пункти із збільшенням населення до 1% і значним збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, сюди відносимо Луку Мелешківську, Десну, Агрономічне, Городківку, Ободівку. Збільшення кількості населення у трьох перших населених пунктах, як і у с. Вінницькі Хутори, відбувається внаслідок і промислової діяльності, і близькості розташування до обласного центру. Окремо слід виділити с. Луку Мелешківську, де діють підприємства з виробництва харчових продуктів із високими обсягами реалізованої продукції, крім того тут розміщені потужності ТОВ "Агрона Фрут Україна", юридична адреса якого у м. Вінниці. Дане підприємство, попри сезонний характер роботи, забезпечує значну кількість населення працею. Ще одним прикладом вдалої інвестиційної діяльності у промисловості є машинобудівне ТОВ "Габасит-Україна" у с. Агрономічному.

Основою розвитку сmt. Городківка (Крижопільський район) та с. Ободівка (Тростянецький район) є цукрова промисловість. У Городківці діє найпотужніший у Вінницькій області Крижопільський цукровий завод, що завдячує своєму вдалому функціонуванню інвестиціям концерну "Укрпромінвест". Спад обсягів виробництва у районному центрі та потужна соціальна база цукрового заводу є чинником збільшення чисельності населення у сmt. Городківка. Подібна ситуація характерна і для с. Ободівка, тут діє ТОВ "Ободівський цукор" та інші підприємства харчової промисловості. Збільшення кількості населення пояснюється відсутністю міграції людей із поселення через спад виробництва і відсутність робочих місць у районному центрі, та до м. Ладижин, через високу вартість житла у останньому.

- населені пункти із збільшенням населення до 1 % та не великим збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції. До даної підгрупи входять сmt. Стрижавка, м. Гайсин, м. Могилів-Подільський та м. Ладижин. Збільшення населення у сmt. Стрижавка пояснюємо близькістю до обласного центру, а також тут розміщені потужності МПП "Виробнича фірма "ПАНДА", юридична адреса якого знаходиться у м. Вінниця, тому обсяги промислового виробництва у самому населеному пункті не є високими.

У м. Могилів-Подільському, збільшення населення пояснюється не стільки розвитком виробництва, скільки статусом міста – найбільшого центра системи розселення на півдні області. Місто Гайсин, як районний центр і єдиний промисловий пункт, у Гайсинському районі вказує на наявність трудової міграції і збільшення кількості населення. Ладижин – великий промисловий вузол, навіть попри незначне збільшення промислового виробництва, характерною тут є трудова міграція.

До другого типу ми відносимо ті населені пункти, в яких збільшилися обсяги реалізованої промислової продукції, а кількість населення зменшилася, тут виділено чотири підтипи населених пунктів:

- населені пункти із зменшенням населення до 2% і значним збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, сюди віднесено 14 поселень, у т.ч. м. Вінниця. Загалом, скорочення населення у даній групі і підгрупі, зокрема, пояснюється тенденцією скорочення населення у країні і області, однак, тут є деякі особливості. Наприклад, у таких населених пунктах, як Жежелів, Іванів, Могилівка домінує моноспеціалізація виробництва, а саме, видобуток корисних копалин, це, як відомо, не є довготривалим, оскільки природні ресурси вичерпні. Така обставина, на нашу думку, не сприяє притоку населення на постійне місце проживання, якщо тут існують міграції, то тільки маятникові.

Окремо потрібно виділити с. Соколівку (Крижопільський район), яка у даній групі виділяється за найвищими обсягами приросту реалізованої промислової продукції за рахунок роботи цукрового заводу, але кількість населення в ній зменшується, дану обставину пов'язуємо із відтоком трудових ресурсів до сmt. Городківки. Там, крім цукрового заводу із потужною соціальною базою, діє велика кількість підсобних господарств, де можна працювати після закінчення сезону цукроваріння.

- населені пункти із зменшенням населення до 2% і невеликим збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, сюди віднесено п'ять населених пунктів, в них зменшення населення пояснюємо тільки загальним його скороченням у країні загалом. Окремо слід виділити смт. Вороновицю (Вінницький район), де через незначні темпи росту виробництва відбувається відтік населення до обласного центру.

- населені пункти із зменшенням населення до 10% і значним збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції: Літин, Брацлав, Оратів, Білоусівка, Тульчин, Теплик, Чечельник. Характерною спільністю даних населених пунктів (крім Білоусівки) є те, що їхнє промислове виробництво у 90-х роках ХХ ст. зазнало катастрофічного спаду, це, поряд із природним скороченням, було одним із чинників такого зменшення населення. Промислова діяльність тут активізувалася впродовж останніх років, завдяки великим інвестиціям у такі підприємства як ТОВ "Тульчинський маслосирзавод", ТОВ "Тульчинм'ясо", ВАТ "Літинський молочний завод" та ін. Тому дослідити зміни кількості населення під впливом промислового розвитку у даних населених пунктах доцільно через наступні декілька років, при умові, що обсяги промислового виробництва не будуть зазнавати падіння.

Щодо Білоусівки (Тульчинський район), то тут нещодавно почали розробляти гранітний кар'єр, що пояснює значні обсяги реалізованої промислової продукції, однак нещодавність розробок і вичерпність ресурсу не спричинили значного притоку населення.

- населені пункти, із зменшенням населення до 10% і невеликим збільшенням обсягів реалізованої промислової продукції, це найчисленніша група, до неї відноситься 15 населених пунктів. Серед них виділяються районні центри із стабільним, але неефективним промисловим виробництвом, це, зокрема, Бар, Жмеринка, Козятин, Калинівка. У решти населених пунктів, на протязі досліджуваного періоду, спостерігався спад промислового виробництва і деяке відновлення в останні роки.

До третього типу ми відносимо населені пункти із зменшенням і населення, і обсягів реалізованої промислової продукції. Тут виділено два підтипи:

- населені пункти із зменшенням населення до 2% і зменшенням обсягів реалізованої промислової продукції (до 25%) – Уладівка і Хмільник. Основним промисловим підприємством у с. Уладівка (Літинський район) є ДП "Уладівський спиртовий завод", скорочення діяльності підприємства пояснюємо закриттям Уладівського цукрового заводу, відходи виробництва якого переробляв спиртовий завод. Ця обставина, а також активізація промислової діяльності у районному центрі, є одним із чинників зменшення населення. Місто Хмільник не є великим промисловим центром, а виконує функцію центру обслуговування, як курорт державного значення. І, тому, ми схильні вважати, що зменшення кількості населення тут пов'язано не так із зменшенням обсягів промислового виробництва, як із загальним скороченням населення у країні і області.

- населені пункти із зменшенням населення до 10% і зменшенням обсягів реалізованої промислової продукції (понад 25%), до цього підтипу відносимо вісім населених пунктів, діяльністю яких є, переважно, переробка сільськогосподарської сировини і виробництво харчових продуктів. Зменшення обсягів виробництва спричинено припиненням діяльності промислових підприємств, це, зокрема, ДП "Браїлівський сокоморсовий завод", ДП "Юрківецький спиртовий завод", ВАТ "Вендичанський цукровий завод", КП "Мурафський консервний завод" та ін. Окремо слід виділити Погребище та Томашпіль, де і зараз працюють цукрові заводи, однак, вони входять до агроформувань, тому у статистичній звітності їх віднесено до сільськогосподарських підприємств.

Звичайно, короткий період дослідження і загальне скорочення обсягів населення у області не дозволяють із впевненістю стверджувати, що тенденції змін кількості населення відбуваються безпосередньо під впливом промислового виробництва. Однак, для деяких населених пунктів, особливо тих, що відносимо до першої групи, таке твердження є допустимим.

Дослідивши міру взаємозв'язків між показниками промислового і соціального розвитку районів доцільно групувати їх за методом багатовимірної математичної аналізу. Алгоритми такого аналізу дають змогу поділити сукупність об'єктів на однорідні за певним формальним критерієм подібності групи (кластери). Основною властивістю цих груп є те, що об'єкти, які належать до однієї групи, у нашому випадку райони, подібніші між собою, ніж об'єкти з різних груп.

За індикатори подібності районів взято інтегральні показники рівнів промислового і соціального розвитку. На основі обробки зазначених показників за допомогою стандартизованої програми STATISTIKA здійснено процедуру кластеризації районів за подібністю інтегральних

показників рівня їх промислового та соціального розвитку. Врахувавши головний критерій об'єднання у кластери, тобто мінімум відстані (евклідової) у просторі показників, що характеризують їх розвиток, було здійснено послідовне об'єднання подібних за обраними показниками районів у спільні кластери, які відображені на дендрограмі. В результаті було виділено сім груп районів за подібністю рівнів промислового та соціального розвитку (рис. 2).

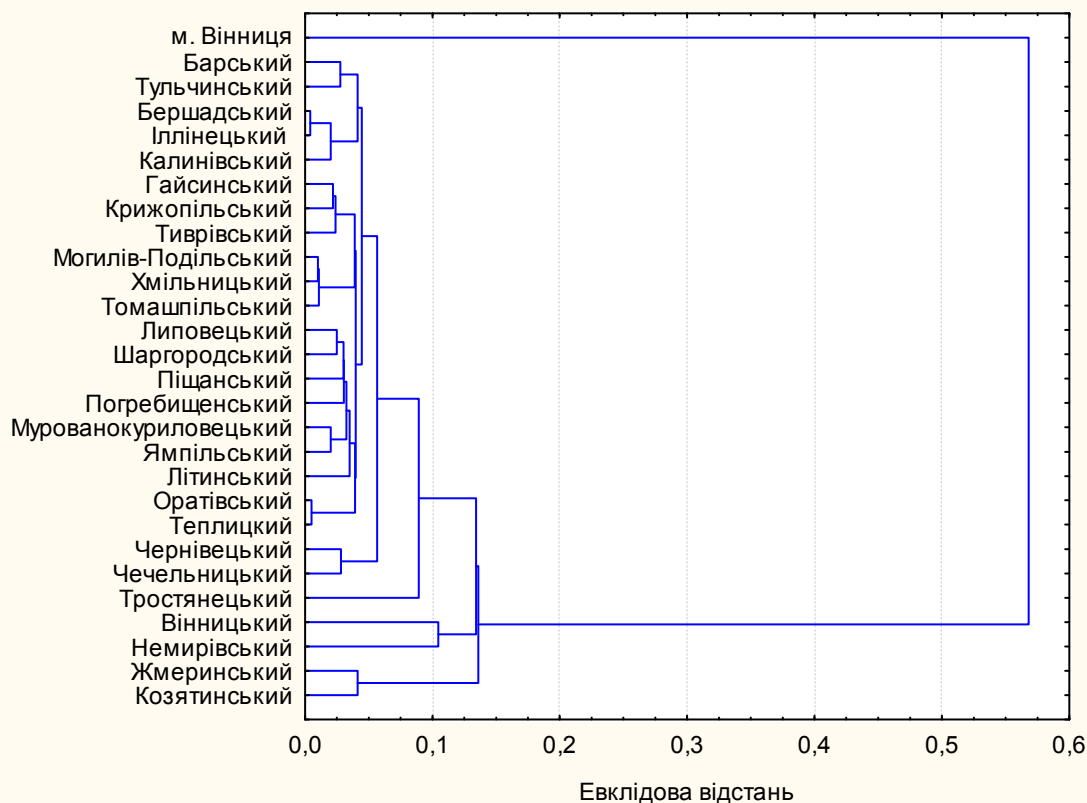

Рис. 2. Дендрограма кластерів районів Вінницької області за рівнем подібності їх промислового та соціального розвитку

■ I група – з дуже високим рівнем подібності: м. Вінниця. Високі рівні промислового і соціального розвитку м. Вінниці пояснюється передусім його обласним статусом: зосередженням у місті висококваліфікованих працівників, фінансових ресурсів, наявністю розвиненої інфраструктури тощо.

■ II група – з високим рівнем подібності, тут виділено підгрупи районів з:

- з високим рівнем промислового і соціального розвитку: Вінницький, Немирівський, Жмеринський, Козятинський райони. Твердження про те, що соціальний розвиток району безпосередньо залежить від розвитку промисловості, є найбільш прийнятним у даній підгрупі тільки для Немирівського району. У решти районах, попри високий рівень промислового виробництва, соціальному розвитку сприяють і інші чинники, а саме, великі обсяги реалізованих послуг у Козятинському і Жмеринському районах, за рахунок міст Козятина і Жмеринки – великих залізничних вузлів. Розвиток соціальної сфери Вінницького району безпосередньо пов'язуємо із близькістю до обласного центру.

- з низьким рівнем промислового і соціального розвитку: Оратівський, Теплицький, Чернівецький, Чечельницький райони. Дані райони є найбільш проблемними у області за розвитком в них господарства загалом.

- з середнім рівнем промислового і соціального розвитку: Могилів-Подільський, Хмільницький, Томашпільський райони. У Могилів-Подільському і Хмільницькому районах, безпосередньо районні центри виділяються потужними обслуговуючими функціями, що визначає рівень їх соціального розвитку. Вплив промисловості на розвиток соціальної сфери тут не є визначальним. Для Томашпільського району, за відсутності інших чинників соціального розвитку, більш прийнятним є домінуючий вплив промислового виробництва.

■ III група – з середнім рівнем подібності, тут виділено дві підгрупи районів:

- з середнім рівнем розвитку промисловості і низьким рівнем соціального розвитку: Липовецький, Шаргородський, Піщанський, Погребищенський, Муровано-Куриловецький, Ямпільський, Літинський райони. Очевидним для даних районів є те, що малопотужний розвиток промислового виробництва не в змозі генерувати розвиток соціальної сфери. Найбільші можливості для розвитку промислового виробництва має Літинський район, однак, за умови подальшого низького розвитку соціальної сфери він може перейти до групи із низьким рівнем подібності.

- з високим рівнем розвитку промисловості і середнім рівнем соціального розвитку: Гайсинський, Крижопільський, Тиврівський райони. Середній рівень розвитку соціальної сфери даних районів пояснюється, очевидно, низьким рівнем розвитку відомчих об'єктів соціальної інфраструктури та низькою меценатською активністю промислових підприємств у розвитку соціальних структур.

IV група – з низьким рівнем подібності:

- з високим рівнем розвитку промисловості і низьким рівнем соціального розвитку: Барський, Тульчинський, Бершадський, Іллінецький, Калинівський, Тростянецький райони. Дані райони мають свої певні особливості розвитку в них як промисловості, так і соціальної сфери. Зокрема, окремо потрібно виділити Тульчинський, Бершадський та Іллінецький райони, як потенційні для розвитку у них соціальної сфери саме під впливом промислового виробництва, оскільки, після занепаду, промислова діяльність у них активізувалася в останні роки, внаслідок значних інвестиційних впроваджень, що зумовили великі обсяги реалізованої промислової продукції а, звідси, і значні надходження до бюджету. Однак розвиток відомчих закладів соціальної інфраструктури на промислових підприємствах даних районів ще не відбувається. Тому дослідити міру впливу промисловості на соціальний розвиток Тульчинського, Бершадського та Іллінецького районів доцільно через декілька років. Низький розвиток соціальної сфери Тростянецького району пояснюється значним обсягами шкідливих викидів а атмосферу (за рахунок м. Ладижина). Тут промисловість має скоріше негативний вплив на соціальний розвиток району, ніж позитивний, оскільки грошові надходження від промислової діяльності не перекривають її негативного впливу на довкілля. З цією метою у регіональних програмах розвитку повинні бути передбачені відшкодування за забруднення території великими промисловими підприємствами, а також гранично допустимі норми шкідливих викидів. Щодо Барського та Калинівського районів, то низький розвиток соціальної сфери пояснюється тут недостатньою ефективністю та конкурентоспроможністю їх промислового виробництва. Попри значні обсяги реалізованої продукції, промислові підприємства даних районів не є рентабельними, що говорить про низьку їх можливість впливати як на розвиток регіональних соціальних структур, так і на розвиток соціальної сфери безпосередньо самих підприємств.

Висновки. Отже, вивчення зв'язків між рівнем промислового та соціального розвитку районів Вінницької області, наводить на думку про деякі закономірності, а саме:

1) підвищення рівня промислового розвитку підвищує (чи може потенційно підвищити) рівень соціального розвитку району;

2) найбільша залежність рівня соціального розвитку від розвитку промисловості спостерігається у районах із середнім рівнем промислового розвитку, оскільки у промислово високорозвинених районах вплив промисловості на соціальну сферу відходить на другий план, поступаючись невиробничим структурам. Така ситуація характерною є тільки для м. Вінниці та для районів, де міста - районні центри виконують певні обслуговувальні функції, це, зокрема, Жмеринський, Козятинський, Хмельницький та Могилів-Подільський;

3) існують великі диспропорції у рівнях розвитку: не завжди райони високого промислового розвитку є соціально розвиненими. Такі райони потребують регуляторного впливу з боку держави, який має полягати у стимулюванні участі промислових підприємств у розвитку соціальної сфери;

4) загалом в області рівень соціального розвитку регіону тільки на 54,76% залежить від рівня промислового розвитку

Отже, комплексний аналіз взаємозумовлених процесів промислового і соціального розвитку в розрізі адміністративних регіонів низового рівня дає можливість обґрунтувати напрями трансформації соціальних процесів у комплексі з процесами промислового розвитку і визначити на цій основі пріоритети внутрішньообласної (регіональної) політики держави.

Література:

1. *Заставецька О.В.* Комплексний економічний і соціальний розвиток території: теоретичні і методичні основи дослідження / *О.В.Заставецька.* – Тернопіль, 1997. – 223с.

2. *Захарченко В.І.* Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України / *В.І.Захарченко*. – Вінниця: Гіпаніс, 2004. – 548 с.
3. *Іщук С.І.* Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації: Навч. Посібник / *С.І.Іщук*. – К.: Вид. Паливода А.В., 2003. – 248 с.
4. *Комеліна О.В.* Теоретико-методологічні підходи до розв'язання проблем соціально-економічного розвитку промислового комплексу регіону / *О.В.Комеліна* // Регіональні перспективи. – 2000. – № 4. – С. 13-16.
5. *Меэргойз И.М.* Территориальная структура хозяйства / *И.М.Меэргойз*. – Новосибирск: Наука. Сиб отд-ние, 1986. – 304 с.
6. *Підгрушній Г.П.* Особливості впливу промислового виробництва на регіональний розвиток / *Г.П.Підгрушній* // Український географічний журнал. – 2005. – №2. – С. 55-61.
7. *Підгрушній Г.П.* Промисловість і регіональний розвиток України (теорія та практика суспільно-географічного дослідження): Авторефер. дис. д-ра геогр. наук: 11.00.02 / НАН України, Ін-т геогр.– К., 2007. – 40 с.
8. Проблемы комплексного развития территории / *И.А. Горленко, Л.Г. Руденко, Г.В. Балабанов и др.*; Отв. ред-ры: И.А. Горленко и др. – К.: Наук. думка, 1994. – 293 с.

Резюме:

Надежда Копер. ПРОМЫШЛЕННОЕ РАЗВИТИЕ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ КАК ФАКТОР ЕЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье отражен анализ влияния промышленного развития Винницкой области на ее социальное развитие. Влияние промышленности на социальную сферу исследовано методом корреляционного анализа, кластерного анализа и сопоставлением изменения частей объема реализованной промышленной продукции и количества населения в промышленных пунктах за ряд лет. На основе чего обнаружены типы районов и населенных пунктов за мерой зависимости социального развития от уровня развития промышленного производства, которое дает возможность обосновать направления трансформации социальных процессов в комплексе с процессами промышленного развития и определить на этой основе приоритеты внутренней (региональной) политики государства.

Ключевые слова: промышленное развитие, Винницкая область, социальное развитие, населенные пункты.

Summary:

Nadya Koper. INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF VINNITSA REGION AS THE FACTOR OF IT SOCIAL DEVELOPMENT.

There is the analysis of the influence of industrial development on social development of Vinnitsa region in the article. The industrial influence on social sphere are investigated by correlation analysis method, cluster analysis and by comparison of variation parts of volume of production and numbers of population in industrial places during few years. On this base types of regions and settlements are discovered by reasonably of dependence from the industrial production level. It lets to prove the tendencies of social processes transformations in complex with industrial development's processes. And on this base we will be able to determine the priorities of inside regional state policy.

Keywords: industrial development, Vinnitsa region, social development, settlements.

Надійшла 11.10.2010р.

УДК 64.031.42

Ярослав ШТОКАЛО

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ – ПОКАЗНИК РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті проаналізовано джерела формування доходів населення Тернопільської області, які є важливим індикатором рівня життя людей. При переході до ринкових відносин відбувається різке падіння рівня життя населення – тоді матеріальна складова добробуту виходить на перший план і від неї залежить споживання людей, задоволення їх особистих потреб. Доходи характеризують економічний статус домогосподарства чи особи, мають різне походження і структуру.

Ключові слова: рівень життя, доходи, домогосподарство, соціальні трансферти, рівень безробіття.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність вивчення рівня життя населення посилюється в роки економічної кризи, коли відбувається зниження показників соціально-економічного розвитку регіонів, все більше розшарування суспільства на групи людей з різними доходами, зменшення вартості робочої сили і зростання безробіття – процеси, що зменшують можливості людей до задоволення своїх потреб, посилюють негаразди у суспільстві. Вивчення кількісних і якісних змін у рівні життя людей стане основою для вироблення заходів, спрямованих на вдосконалення ефективних шляхів, методів і механізмів стабілізації та подальшого зростання рівня життя населення і створення повноцінних умов життєдіяльності людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складна фрагментація соціально-територіального